

KENT SİMGESİ KÜLTÜR MERKEZLERİNİN GÖRSEL ALGI ANALİZİ

Özlem Kahraman*, Serhat Anıktar¹

¹ İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, 34307, İSTANBUL

Öz

Görsel algı; bireyin kültürel birikimi, yaşam stili ve hayat tecrübesinin yanında çevredeki uyaranlara bağlı olarak şekillenmektedir. Çevrede görünen her şey görsel algıyı biçimini etkilemekte ve her bireyin gördüğü şeyden yaptığı çıkarımlar farklı olmaktadır. Mimarlık görselliğin ön planda olduğu disiplinlerden biridir. Dolayısıyla görsel algı yönetiminin özenle yapılması gerekmektedir. Özellikle de kültür merkezleri gibi kamuya mal olmuş, kent içinde kültürel, sosyal ve mimari açıdan odak noktası sayılabilecek yapıların tasarımında görsel algı kriterleri gözetilmelidir. Ana motivasyon da bu bağlamdan ortaya çıkmıştır. Çalışmanın konusu; kültür merkezlerinin görsel algısının incelenmesidir. Amaç ise kültür merkezinin algılanabilirliğinde hangi görsel algı biçiminin daha etkin olduğunu belirleyebilmek, kültür merkezlerinin görsel algısı üzerinden bu yapıların kentle kurduğu bağı; simgeleme ve aidiyet bağlamında irdelemek, yeni yapılacak tasarımlarda kullanıcılar tarafından benimsenen ve kenti simgeleyecek unsurların belirlenmesine katkıda bulunmaktır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle bir literatür taraması yapılmıştır. Görsel algıyı etkileyen faktörler ve kültür merkezlerinin tasarım kriterleri belirlenmiş, kent içindeki simgeselliği tartışılmıştır. Daha sonra çeşitli meslek ve yaş grubundan 100 kişinin katıldığı bir anket çalışması yapılmıştır. Katılımcılara, belirlenen 10 adet kültür merkezinin görsel algılanabilirliği ve kent içindeki simgeselliği bağlamında hazırlanan sorular yöneltilmiştir. Anket sonucunda ise görsel algı faktörlerinden en öne çıkan unsurun biçim olduğu, algılanabilirlik ve simgesellik noktasında başarılı bulunan yapıların dinamik ve yenilikçi olarak nitelendirildiğine ulaşılmıştır. Ayrıca algılanabilirliğin önemli fakat simgesel değer taşıma anlamında tek başına yeterli olmadığı sonuçları elde edilmiştir. Elde edilen verilerin yeni tasarımlara katkı sunacağı ve yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kültür merkezi, görsel algı, simgesellik

VISUAL PERCEPTION ANALYSIS OF CULTUREL CENTERS AS URBAN SYMBOLS

Extended Abstract

Visual perception is shaped not only by an individual's cultural background, lifestyle, and life experiences but also by the stimuli present in their environment. Everything visible in the surroundings influences how visual perception is formed, and each individual draws different inferences from what they see. Architecture is one of the disciplines where visibility plays a prominent role. Therefore, careful management of visual perception is crucial, especially in the design of structures that have become public assets, such as cultural centers, which can be considered focal points in terms of culture, social life, and architecture within a city. The main motivation for this study stems from this context. The subject of the research is to examine the visual perception of cultural centers. The aim is to determine which form of visual perception is more effective in enhancing the visibility of cultural centers, to analyze the connection between these structures and the city through their visual perception in terms of symbolism and belonging, and to contribute to identifying elements that are embraced by users and represent the city in future designs. In pursuit of this goal, a literature review was conducted. The factors influencing visual perception and the design criteria of cultural centers were identified, and their symbolism within the city was discussed. Subsequently, a survey was conducted with the participation of 100 individuals from various professions and age groups. Participants were asked questions regarding the visual perceptibility and symbolism of ten predetermined cultural centers within the city. The survey results revealed that the most prominent factor influencing visual perception was form, and structures that were successful in terms of visibility and symbolism were described as dynamic and innovative. Furthermore, it was concluded that while visibility is significant, it is not sufficient on its own in terms of carrying symbolic value. The data obtained is believed to contribute to new designs and serve as a guiding resource.

*Sorumlu Yazar (Corresponding Author):

Özlem KAHRAMAN; İstanbul Sabahattin Zaim University, Faculty of Engineering and Natural Sciences, Department of Architecture 34307, İstanbul-Türkiye.

Geliş (Received) : 26.02.2023

Kabul (Accepted) : 26.07.2023

Basım (Published) : 31.07.2023

Key Words: Cultural center, visual perception, symbolism

1. Giriş

Kent onu üreten toplumun kültürünü, yaşam biçimini, gelenek ve göreneklerini bünyesinde barındıran kolektif bir üründür. Kent içerisinde gözle görülür, elle tutulur somut öğeler olarak yapılar ise, bu manevi oluşumun mimarlık disiplini içerisinde dışa yansımış şeklidir (Ganiç, 2016). Kültür merkezleri de bu yapı grubunun bir parçası ve kent sakinlerinin kültürel, sosyal ve entelektüel birikimine katkı sağlayan etkinliklerin yapıldığı bir aktivite mekânıdır. Dolayısıyla kültür merkezleri kentin cazibe merkezlerinden, odak noktalarından biridir. Bu noktada kültür merkezi tasarımında ‘ odak noktası’ olma işlevini destekleyici ve öne çıkarıcı uygulamalar yapılmalıdır. Görsel algı yönetiminin başarılı bir şekilde yürütülmesi bu işin başında gelmektedir.

Mimarlık görselle doğrudan ilişkili bir disiplin olduğundan mimari tasarımda görsel algı faktörlerinin tasarımın bir girdisi olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Görsel algı, her bireyde farklılık gösteren ve değişim içeren iki boyutlu bir olgudur. İlk boyut fiziksel, yani çevredeki uyarlardan gelen sinyallerdir. İkincisi ise sinyallerin ulaştığı bireyde nasıl bir algı oluşacağını belirleyen sosyal boyuttur. Burada bireyin hayat tarzının ve kültürel birikiminin önemi büyüktür (Asar, 2013).

Bu çalışmanın konusu, kültür merkezlerinin kent içindeki simgeselliğinin görsel algı faktörleri üzerinden değerlendirilmesidir. Amaç ise kültür merkezlerinin kentle kurduğu ilişkide görsel algı faktörlerinin ne derece etkili olduğunu ve kenti simgeleme noktasında nasıl bir katkı sağladığını irdelemektir. Yöntem olarak öncelikle literatür taraması yapılmış, daha sonra 100 katılımcının dâhil olduğu bir anket çalışması yapılmıştır. Ankette belirlenen 10 adet kültür merkezinin görsel algılanabilirliği ve kent içindeki simgeselliğinin değerlendirilmesi istenmiştir. Anket sonucunda elde edilen veriler değerlendirilmiş ve yapılan çıkarımlar sonuç bölümünde açıklanmıştır.

2. Mimarlıkta Görsel Algıyı Etkileyen Faktörler

Görsel algı, çevredeki fiziksel uyaranlar ve sosyal faktörlere bağlı olarak gelişen karmaşık bir olgudur (Aydınlı, 1986). Görsel algının oluşumunda etkili olan fiziksel uyaranlar, dikkati doğrudan çekmek üzere bilinçli şekilde kurgulanan, çevreden bireye gönderilen sinyallerdir. Sosyal faktörler ise bireyin öz benliği ile ilgili bir unsurdur (Ergüneş, 2019). Bireyin algılayış biçimi herhangi bir olayı, durumu, mekânı vb. değerlendirme ve buna karşılık olarak sergileyeceği davranışı etkilemektedir. Her bireyin yaşam tarzı, düşünce yapısı, kültürel birikimi ya da öncelik sıralaması bir diğerinden farklıdır. Bu da algılama biçiminde farklılıkların oluşmasına yol açmaktadır. Örneğin iki birey bir mekâna girdiğinde biri duvarda en sevdiği rengin olduğunu fark ederken, diğeri sıkça karşılaşılmayan tasarıma sahip bir koltuğu fark edebilmektedir (Göler, 2009).

Mimarlık görselle iç içe geçmiş bir disiplindir. Dolayısıyla tasarımlarda görsel algı anlamında pek çok farklı düzenlemenin yapılabilmesine imkân tanımaktadır. Kullanıcı memnuniyetine erişecek tasarımların yapılabilmesi için mekân elemanları tercihlerinde renk, biçim, malzeme, doku gibi değişkenlere dikkat edilmesi gerekmektedir. Duyusal ve algısal etkinliğin iyi yönetilebilmesi buna bağlıdır (Aytem, 2005).

Renk görsel algı oluşumunda en etkili faktörlerden biridir. Çünkü görsel ve duyuşsal yolla tecrübe edilen tüm varlıkların bir rengi bulunmaktadır. Bu da rengin her an karşı karşıya kaldığımız önemli bir görsel algı enstrümanı olduğunu kanıtlamaktadır. TDK güncel sözlüğünde yapılan tanımlamaya göre renk ‘cisimler tarafından yansıtılan ışığın gözde oluşturduğu duyum’ şeklinde ifade edilmektedir (URL-1, 2023). Mimari tasarım noktasında ise renk; binanın ya da mekânın karakterini ve tasarımını öne çıkarmak, vurgulanmak istenen bölümün belirginleşmesini sağlamak gibi görevleri üstlenmektedir (Aytem, 2005). Fakat bunu en doğru şekilde yapabilmek için rengin özelliklerini bilmek ve mekânla ilişkisini iyi kurmak gerekmektedir. Rengin tür, değer ve doymuşluk olarak üç niteliği vardır. Tür; rengin kırmızı, mavi, sarı gibi hangi renk olduğunu belirtmekte ve dalga boyuna göre rengin türü değişiklik göstermektedir. Günlük yaşamda ton olarak adlandırılan değer; rengin ışığı yansıtma derecesini, açık ya da koyu oluşunu belirtmektedir. Doymuşluk ise rengin canlılık ve parlaklık derecesini belirtmektedir. Rengin içindeki grilik miktarının artıp azalmasıyla doymuşluk değeri değişmektedir (Alici & Paktaş, 2020). Renkler türüne, değerine ve doymuşluğuna göre farklı algılar oluşturabilmektedir. Örneğin sıcak renklerle tasarlanmış bir iç mekânda daha yakın bir algı oluşacağından iç mekân daha küçük hissedilebilirken, tavanda soğuk ve açık renklerin kullanılması kat yüksekliğinin daha fazla algılanmasını sağlayabilmektedir. Ayrıca yapılan çalışmalarda renklerin insan psikolojisinde oluşturduğu etki düşünüldüğünde mekânın işlevine göre renk tercihinde bulunulması gerekmektedir (Telliöğlü & Satıcı, 2022).

Görsel algıyı etkileyen diğer önemli faktörler; malzeme ve dokudur. Mekâna ait yüzeylerin ve kullanılacak tefriş elemanlarının var olabilmesi için gereken niteliklerden biri malzemedir. Malzemeler üretiminde izlenen çeşitli yöntemlerle doğal ve yapay ürünler elde edilebilmekte ve mekânın farklı noktalarında kullanılabilir. Malzeme söz konusu olduğunda doku da hemen peşinden gelmektedir. Dolayısıyla doku malzemeden ayrı düşünülemez. Mimaride cam, taş, ahşap, ayna, beton oldukça fazla kullanılan malzeme türleridir. Mekânda veya cephede verilmek istenen hisse, dokuya göre yapılan malzeme seçimiyle kullanıcıda algısal olarak sıcak ya da soğuk bir etki oluşmaktadır. Örneğin ahşap yüzeyler sıcak bir etki bırakırken, taş gibi sert yüzeyler soğuk bir etki yaratmaktadır (Çetinkaya, 2015).

Görsel algıda bir diğer önemli etken ise mimari bütünü ana öğelerinden biri olan biçimdir. Biçim bir nesnenin, bir mekânın sınırlarını ve genel şeklini belirten kavramdır. Çevremizde gördüğümüz tüm nesnelere geometrik, eğrisel olmak üzere birçok forma sahiptir. Biçimin oluşumunda etkili faktörler ise nokta, çizgi, düzlem ve hacimdir. Noktalar çizgileri, çizgiler düzlemleri, düzlemler de hacimleri oluşturarak biçim elde edilmiş olmaktadır. Biçim, aynı renkte olduğu gibi insan psikolojisinde bir takım etkiler oluşturmaktadır (Aytem, 2005). Örneğin kare, dikdörtgen gibi köşeli formların güçlü ve dinamik bir etki yarattığı, daire gibi eğrisel formların dinlendirici etki bıraktığı bilinmektedir. Mimari tasarımda bu ve bunun gibi unsurlar dikkate alınması, görsel algı yönetimi açısından başarılı bir çalışma yürütülmesi adına önemlidir.

3. Kültür Merkezi Tasarımı ve Kent Dokusuyla İlişkisi

Nüfusun artması, şehirlerin büyümesi ve buna bağlı olarak farklı kültür ve yaşayış tarzına sahip insanların bir arada yaşadığı, refah seviyesinin yükseldiği büyük şehirlerin meydana gelişiyle, şehir sakinlerinin sosyal ve kültürel paylaşımında bulunabileceği mekânlara ihtiyaç duyulmuştur. (Sütlüoğlu, 2007). Böylece kültür merkezleri ortaya çıkmış ve günümüzde de sayısı oldukça artmıştır. Kültür Turizm Bakanlığı Kültür Merkezleri Daire Başkanlığı tarafından yapılan kültür merkezi tanımı “ Milli kültürün tanıtılması çerçevesinde, toplantılar, sergiler, kurslar, gösteriler, yarışmalar, sesli ve görüntülü programlar düzenlemek; okuma alışkanlığını ve fikir faaliyetlerini geliştirici çalışmalar yapmak, hologram ve yerel etnografya galerileri açmak ve bu amaçla özel ve tüzel kişiliği haiz kurum ve kuruluşlarla ulusal ve uluslararası düzeyde işbirliği yapmak üzere tasarlanmış üstyapılardır.” şeklindedir (URL-2, 2023). Kısaca kültür merkezi; şehir sakinlerinin kültürel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri etkinliklerin gerçekleştirildiği ve bu faaliyetlerin daha nitelikli ve yaygın biçimde aktarılabilmesi için mekânlardır.

Kültür merkezleri bir anda ortaya çıkmamıştır. Yunan tiyatrosundan başlayan kümülatif bir birikimin sonucunda oluşmuştur. Ülkemizde ise Osmanlı klasik döneminde külliyeler vasıtasıyla gerçekleştirilen kültür faaliyetleri tanzimatın getirdiği batılılaşma etkisiyle tiyatrolarda da sürdürülmeye başlanmıştır. Cumhuriyet dönemine geldiğimizde bu görevi tiyatroların yanı sıra halkevleri ile halk eğitim merkezleri üstlenmiş ve şimdiki anlamda işleyen kültür merkezlerinin temelleri atılmıştır (Özkan, 1998).

Kültür merkezlerinin inşa sürecinde belli kriterler bulunmaktadır. Bunlardan ilki merkezin yapılacağı yerleşim yerinin nüfus bağlamındaki büyüklüğüdür. 3194 sayılı imar kanununda belirtildiği üzere sosyal ve kültürel tesis alanı tahsis edilebilmesi için belli standartların sağlanmış olması gerekmektedir (URL-3, 2018). (Tablo1) Diğer önemli hususlar ise, yerleşim merkezinin ekonomik durumu, yöre halkının kültür düzeyi, yaşayış biçimleridir. Bu etkenler gözeticilerle yapılacak araştırmalar sonucunda o bölge için merkezin içeriği noktasında daha doğru kararlar verilebilmektedir (Sütlüoğlu, 2007).

Tablo 1. 3194 sayılı imar kanunu standartlar tablosuna göre kişi başına düşen sosyal/kültürel tesis alanı (URL-2, 2023)

Nüfus	0-75.000	75.001-150.000	150.001-500.000	500.001+
Sosyal ve Kültürel Tesis Alanı	0,75m ² /kişi	1,00m ² /kişi	1,25m ² /kişi	1,50m ² /kişi

Kültür merkezinin ihtiyaç programı; eğitim bölümü, gösterilerin düzenlendiği bölüm, sanatçı bölümü, yönetim bölümü, sosyal bölümler ve teknik bölümler olarak altı temel bölüm oluşmaktadır. Eğitim bölümünde merkezin büyüklüğüne bağlı olarak değişen metrekarede kütüphane, folklor ve müzik stüdyoları, çeşitli el sanatlarının öğretildiği atölyeler ve bunlara yardımcı mekanlar bulunurken, gösteri mekanlarında ise fuaye, sinema odası, opera, bale, tiyatro, konser gibi faaliyetlerin yürütüleceği büyük salonlar ile konferans ve seminerlerin düzenleneceği küçük salonlar bulunmaktadır. Sanatçı bölümünde etkinlikler için gelen sanatçı ve konuşmacıların gereksinimlerine yönelik odalar bulunmaktadır. Yönetim bölümünde kültür merkezinin işleyişinden sorumlu

yöneticilerin odaları bulunurken, teknik birimlerde ise havalandırma, ısıtma, tamir- onarım gibi alt yapı ile ilgili işlerin yürütüleceği mekanlar bulunmaktadır. Son olarak kültür merkezine gelen misafirlerin vakit geçireceği, etkinlik aralarında dinlenebilecekleri kafeterya, kafe ve bunlara hizmet sağlayan mutfak bölümü bulunmaktadır (Özkan, 1998)(URL-2, 2023).

Kültür merkezi tasarımında birçok işlev bir arada kurgulandığından tek işlevli yapılara göre daha karmaşık ve çok unsurlu bir süreç ortaya çıkmaktadır. Bu da kullanıcı konfor ve ihtiyacının karşılanması açısından mekân organizasyon ağının kısa, net ve en fonksiyonel şekilde planlamasını gerektirmektedir. Mekân organizasyonun biçimlenişinde kullanıcı gereksinimleri kadar merkezin yapılacağı arazinin durumu, çevresiyle ilişkisi, yerel iklim verileri, erişilebilirlik durumu vb. faktörlerde oldukça etkilidir (Sütlüoğlu, 2007). Tüm bu kriterler değerlendirilip; dolaşım ağının bir doğru boyunca olduğu lineer, sirkülasyon sisteminin bir noktadan başlayıp bir noktada toplandığı ışımsal, sirkülasyonun birbirine dik iki aksta şekillendiği kafes, açılı ve tekrar yönünden birbirine bağlı olmayan fakat yine kesişimlerden meydana gelen şebeke ya da kopuk sirkülasyon parçalarından oluşan moleküler sistemlerden uygun olan seçilerek sirkülasyon ağı biçimlendirilmelidir (Bayram, 2016).

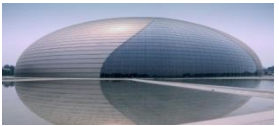

Kamusal mekânlar kent dokusu ile kültürünün, hem takdim hem de tarif edilebildiği biricik mekânlardır. Kentin mimari oluşumunda önemli bir yere sahip bu mekânlar, kentleri şekillendirirken bir yandan da kent sakininin algısını biçimlendirmektedir (Gümüş, 2018). Kent içinde var olan en önemli kamusal mekânlardan biri olan kültür merkezleri de kentin silüet ve dokusunun oluşumunda etkili olmaktadır. Konumu ve tasarımı itibarıyla çevresine kimlik kazandıran kültür merkezleri, yapı kent ilişkisini tanımlamanın yanında simgesel değer taşımakta, bulunduğu yerleşim yeri için odak noktası haline gelmektedir. Öyle ki, mimari açıdan farklı biçim ve dizaynlara sahip kültür merkezi tasarımları hayli sık karşılaşılan ve simgesellik durumu destekleyici argümanlardır. Buradan yola çıkarak görsel anlamda cazibeye sahip yapıların kentin tanınırlığını ve marka değerini yükselttiği söylenebilmektedir (Polat, 2020). Öyle Örneğin Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de bulunan Haydar Aliyev Kültür Merkezi tasarımı itibarıyla kentin simgelerinden biri olmuştur. Tasarımın ana çıkış noktası, Azerbaycan ve İslam kültüründen beslenmektedir. Bu noktada kültür merkezinin o bölgenin kültüründen izler taşıması kent ile kurduğu bağı gözler önüne sermektedir ve çokça değerlidir. Yine Paris'ten Centre Pompidou örnek verilebilir. 1977 yılında inşa edilen yapı kültür merkezi tasarımına farklı bir soluk getirmiştir. Aynı zamanda tasarım motivasyonunun 'her şey için bir makine' oluşu mimari açıdan olduğu kadar zihniyet olarak da farklı bir eser olduğu göstermektedir (Bayram, 2016). Kültür merkezleri mimari tasarımın sağladığı simgeleme durumunun yanı sıra aynı zamanda yapılan etkinlikler sayesinde kültürel cazibe merkezine dönüşmektedir. Bu sebeple kültür merkezleri birçok noktada kent yaşamına ve dokusuna katkı sağlayan, kentle birlikte düşünülmesi gereken merkezler olarak görülmelidir.

4. Materyal ve Yöntem

Anket çalışmasının konusu; kültür merkezlerinin görsel algısının incelenmesidir. Amaç ise kültür merkezlerinin görsel algısı üzerinden bu yapıların kentle kurduğu bağı simgeleme ve aidiyet bağlamında irdelemek, yeni yapılacak tasarımlarda kullanıcılar tarafından benimsenen ve kenti simgeleyecek unsurların belirlenmesine katkıda bulunmak ve yol gösterici olmaktır.

Anket çalışması iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu ve mesleği gibi demografik bilgileri içeren sorular sorulmuştur. Bu bağlamda 100 kişinin katıldığı ankette katılımcıların %51'i 18-24, %14'ü 25-34, %17'si 35-44 ve %18' 45 ve üstü yaş aralığındadır. %64'ünü kadınların, %36'sını erkeklerin oluşturduğu katılımcı profilinin %66'sı üniversite mezunu, %19'u yüksek lisans/doktora, %15'i lise mezundur. Katılımcıların %30'unu mimarlar oluştururken, %70'ini diğer meslek gruplarına mensup bireyler oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında analizi yapılacak olan kültür merkezleri belirlenirken, dünyanın çeşitli ülkelerinden seçilmiş ikonik yapılar olmasına, çeşitli mimari üsluplara ve tasarımlara sahip olmasına dikkat edilmiştir. Belirlenen merkezlere ise tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2. Anket üzerinden analizi yapılan kültür merkezleri

 (URL-4, 2023)	Cidade das Artes Brezilya/Rio de Jenerio	 (URL-9, 2022)	Kunsthhaus Graz Avusturya/Graz
 (URL-5, 2023)	Casa de Música Portekiz/Porto	 (URL-10, 2022)	Centre Pompidou Fransa/Paris
 (URL-6, 2022)	Haydar Aliyev Kultur Merkezi Azerbaycan/Bakü	 (URL-11, 2023)	Atatürk Kultur Merkezi Türkiye/İstanbul
 (URL-7, 2022)	Sidney Opera Binası Avustralya/Sidney	 (URL-12, 2022)	Berlin Flarmoni Binası Almanya/Berlin
 (URL-8, 2022)	Pekin Ulusal Sahne Sanatları Merkezi Çin/Pekin	 (URL-13, 2022)	Valencia Opera Binası İspanya/Valencia

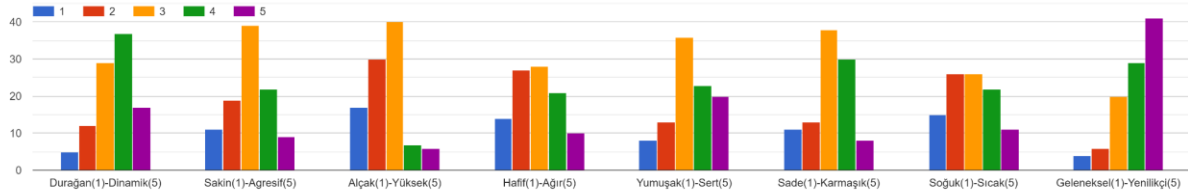
Anket çalışmasının ikinci bölümünde ise seçilen 10 adet kültür merkezinin her biri için kenti simgeleme derecesi, kent dokusu içinde konumuna uygunluk ve algılanabilirlik bağlamında sıfat çiftleri üzerinden sorular yöneltilmiştir. Belirlenen sıfat çiftleri; durağan-dinamik, sakin-agresif, alçak-yüksek, hafif-ağır, yumuşak-sert, sade-karmaşık, soğuk-sıcak, geleneksel-yenilikçi şeklindedir. İkinci bölümdeki tüm sorular 1 ile 5 arasında bir değerlendirilmenin yapıldığı çoktan seçmeli olacak şekilde hazırlanmıştır. Anket soruları oluşturulurken kolay anlaşılabilir ve yönlendirmeden uzak ifadeler kullanılmıştır. Anket sonuçları MC excell programında düzenlenip, sınıflandırılmıştır. Daha sonra eldeki veriler ile grafikler oluşturulmuştur. Oluşturulan grafikler üzerinden sonuçlar yorumlanmıştır.

4.1. Anket Bulguları

Bu bölümde seçilmiş 10 adet kültür merkezinin, görsel algı faktörleri üzerinden gerçekleştirilen anket çalışması sonucunda elde edilen bulgular aktarılmıştır. Daha açıklayıcı ve anlaşılır olabilmesi adına ise sonuçlar grafikler ile birlikte verilmiştir.

Cidade das Artes: Sıfat çiftleri üzerinden yapılan değerlendirmede genellikle ortalama değerlerin çıktığı görülürken, geleneksel-yenilikçi karşılaştırmasında %41 oranla yenilikçiliğin ve %37 ile dinamizmin ağır bastığı görülmektedir. Katılımcıların yapıda ilk dikkatini çeken ise %75 gibi büyük bir oranla biçim faktörü olmuştur. Anket sonucunda kent içindeki konumuna uygun ölçekte bulunan yapının algılanabilirliği ve kenti simgeleme durumunun katılımcı nazarında ortalama düzeyde kaldığı görülmektedir.

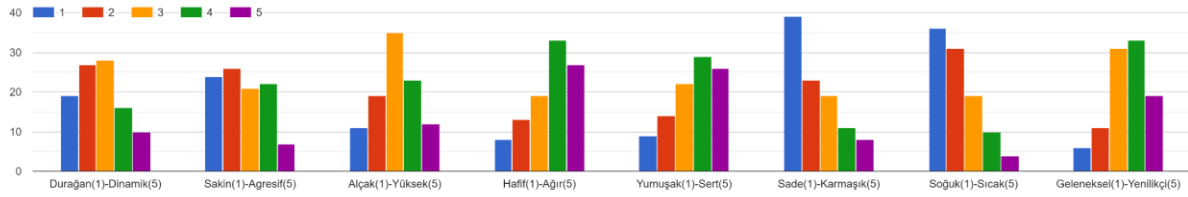
Yapıyı sıfat çiftleri üzerinden değerlendiriniz

Şekil 1. Cidade das Artes Kültür Merkezi'nin sıfat çifti değerlendirme grafiği

Casa de Musica: Sıfat çiftleri üzerinden yapılan değerlendirmede yapı sade ve soğuk bulunmuştur. Hareketlilik bağlamında durağana yakın orta ve yükseklik bağlamında da orta düzeyde bulunmuştur. Yenilikçiliğe yakın bulunan yapının sakin olduğu yönünde cevap verenlerin sayısı çoğunluğu oluştursa da diğer seçenekler ile dengeli bir dağılım olduğundan yapının agresif olduğunu düşünen katılımcı sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. %68 oranla yapıda ilk dikkat çeken unsur biçim olurken, bunu %17 ile renk takip etmektedir. Yapı kent içindeki konumuna uygun ve algılanabilir bulunmasına karşın kenti simgeleme noktasında oldukça başarısız bulunmuştur.

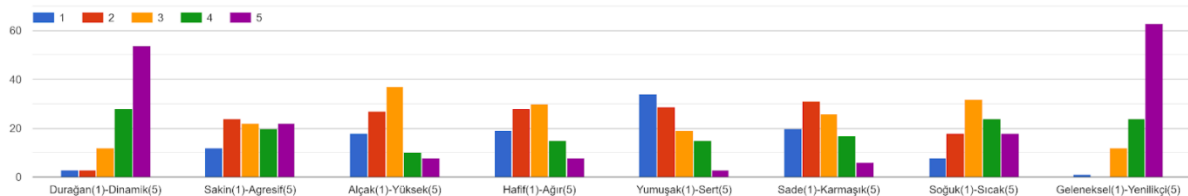
Yapıyı sıfat çiftleri üzerinden değerlendiriniz

Şekil 2. Casa de Musica Kültür Merkezi'nin sıfat çifti değerlendirme grafiği

Haydar Aliyev Kültür Merkezi: Sıfat çiftleri üzerinden yapılan değerlendirmede son derece yenilikçi ve dinamik bulunan yapı, daha çok yumuşak hatlara sahip ve sade bulunmuştur. Alçak-yüksek, hafif-ağır, soğuk-sıcak kıyasında ise çoğunlukla ortalama cevaplar verilmiştir. Sakin-agresif değerlendirmesinde yapının sakin olduğunu düşünen kadar agresif olduğunu düşünen katılımcılar vardır. Bu açıdan net bir cevap elde edilememiştir. Bu yapıda da ilk dikkat çeken %83 ile biçim faktörü olmuştur. Ardından %10 ile doku faktörü gelmektedir. Yapının kenti simgeleme durumu, ölçüğe uygunluk ve algılanma sorularında oldukça yüksek yüzdeleri olumlu sonuçlar alınmıştır.

Yapıyı sıfat çiftleri üzerinden değerlendiriniz

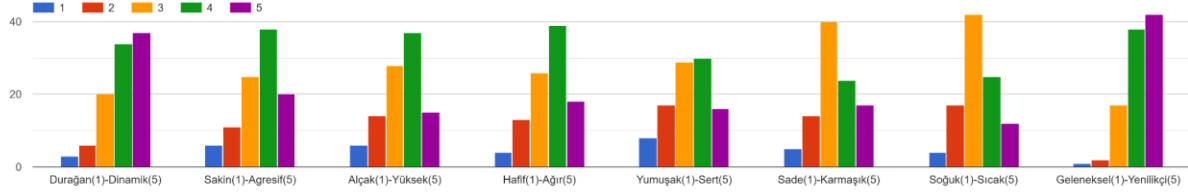

Şekil 3. Haydar Aliyev Kültür Merkezi'nin sıfat çifti değerlendirme grafiği

Sidney Opera Binası: Sıfat çiftleri üzerinden yapılan değerlendirmede yapı fazlaca dinamik ve yenilikçi bulunmuştur. Genel olarak ise agresif, yüksek ve ağır olduğu görüşü baskın gelmiştir. Sade-karmaşık, soğuk-sıcak kıyasında ortalama cevaplar verilmiş, baskın bir seçenek öne çıkmamıştır. Sıfat çiftleri değerlendirmesinde son

olarak katılımcıların çoğunluğu yapının sert hatlara hâkim olduğunu düşünse de ortalama cevap verenlerin sayısı da oldukça yüksektir. İlk dikkat çeken unsur %81 ile biçim olurken bunu %11 ile malzeme takip etmektedir. Simgesellik, algılanabilirlik ve ölçek uygunluğu oranları ise dikkat çekici biçimde yüksektir. Hatta şimdiye kadar incelenenler arasında bu üç kriter açısından en öne çıkan yapı örneğidir.

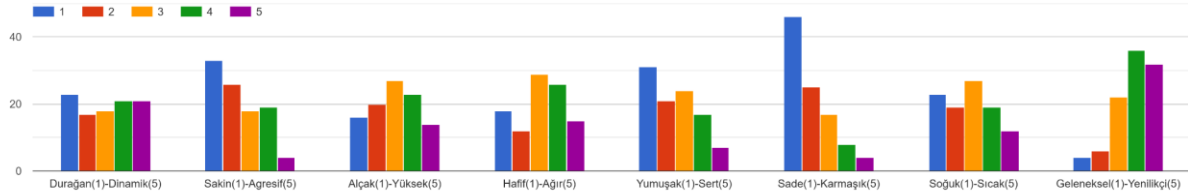
Yapıyı sıfat çiftleri üzerinden değerlendiriniz

Şekil 4. Sidney Opera Binası'nın sıfat çifti değerlendirme grafiği

Pekin Ulusal Sahne Sanatları Merkezi: Sıfat çiftleri üzerinden yapılan değerlendirmede durağan-dinamik karşılaştırmasında verilen yanıtlar birbirine çok yakın olduğundan net bir çıkarımda bulunulamamıştır. Yapının sakın durağan olduğunu düşünenler kadar dinamik olduğunu düşünen katılımcı sayısı bir hayli fazladır. Bununla birlikte alçak-yüksek, hafif-ağır, soğuk-sıcak kıyasında ortalama cevaplar verilmiştir. Yenilikçiliğe yakın olduğu düşünülen yapıda yumuşaklığın, sadeliğin ve sakinliğin öne çıktığı görülmektedir. Ulusal Sahne Sanatları Merkezi'nde dikkat çekici ilk unsurun %56 oranla biçim olduğu, bunu %26 ile malzemenin takip ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Algılanabilirlik noktasında katılımcılardan tam not alan yapı, kent içindeki konumuna uygun ölçekte olması ve kenti simgelemesi anlamında ortalama düzeyde kalmıştır.

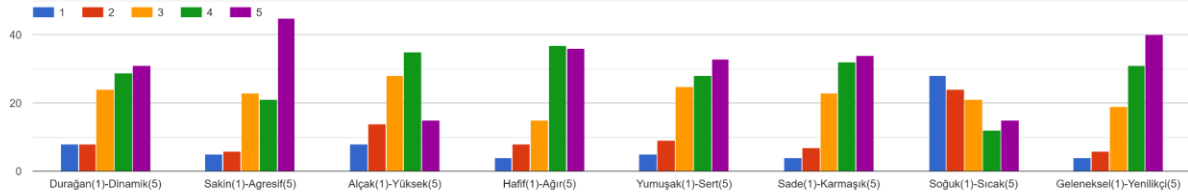
Yapıyı sıfat çiftleri üzerinden değerlendiriniz

Şekil 5. Pekin Ulusal Sahne Sanatları Merkezi'nin sıfat çifti değerlendirme grafiği

Kunsthhaus Graz: Yapı dinamik, agresif, yüksek, ağır, sert, yenilikçi, karmaşık ve soğuk bulunmuştur. Bu noktada şimdiye kadar yapılan değerlendirmelerden farklı olarak en net cevapların verildiği ve büyük çoğunluğun aynı paydada bulunduğu tek yapıdır. Bu yapıda ilk dikkat çeken görsel algı ögesi ise %77 ile biçimdir. Ardından %8 ile malzeme ve renk gelmektedir. Algılanabilirlik ve kent içindeki konumuna uygun ölçekte olması bakımından ortamın üstünde şeklinde değerlendirilen yapı simgesellik anlamında büyük oranda başarısız bulunmuştur.

Yapıyı sıfat çiftleri üzerinden değerlendiriniz

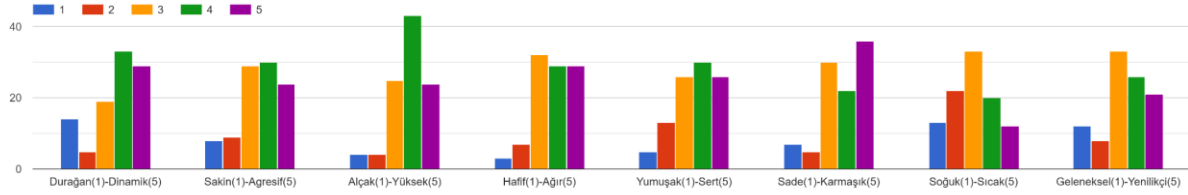

Şekil 6. Kunsthhaus Graz Kültür Merkezi'nin sıfat çifti değerlendirme grafiği

Pompidou Kültür Merkezi: Sıfat çiftleri üzerinden yapılan değerlendirmede yapı dinamik, yüksek ve agresif olarak algılanmıştır. Yapı hafif- ağır kıyasında çoğunluk tarafından ortalama düzeyde bulunmuş fakat ağır ve çok ağır seçeneklerini yapanların sayısı da küçümsenmeyecek kadar fazladır. Yüksek oranda karmaşık bulunan yapıda

serte yakın bir algı olduğu görülmektedir. Soğuk-sıcak, geleneksel-yenilikçi karşılaştırmasında ise ortalama olarak değerlendirilmiştir. Burada diğerlerinden farklı olarak ilk dikkat çeken unsur %45 ile renktir. İkinci sırada ise %26'şar oranla biçim ve malzeme gelmektedir. Ölçek uygunluğu ortalama bulunan yapının, algılanabilirliği ve simgeselliği ortanın üstünde seyretmektedir.

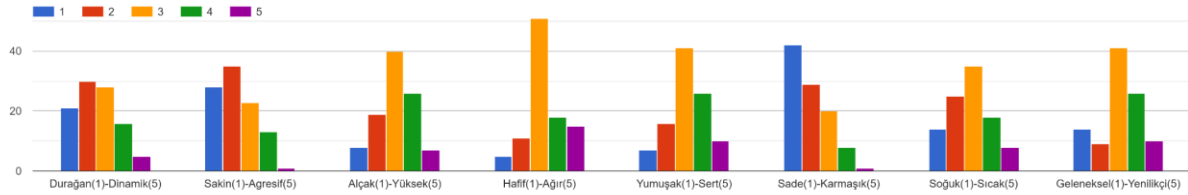
Yapıyı sıfat çiftleri üzerinden değerlendiriniz

Şekil 7. Pompidou Kültür Merkezi'nin sıfat çifti değerlendirme grafiği

Atatürk Kültür Merkezi: Sıfat çiftleri üzerinden yapılan değerlendirmede alçak-yüksek, yumuşak-sert, hafif-ağır, geleneksel-yenilikçi kıyaslarında baskın bir özellik ortaya çıkmamaktadır. Oldukça sade bulunan yapı aynı zamanda durağan ve sakın şeklinde değerlendirilmiştir. %45 ile biçim faktörü yine ilk dikkati çeken unsur olurken, %24 ile bunu malzeme takip etmektedir. Kent içindeki konumuna uygun ölçekte olma ve algılanma açısında orta üstü iken simgesellik olarak ise ortalama düzeyde kalmıştır.

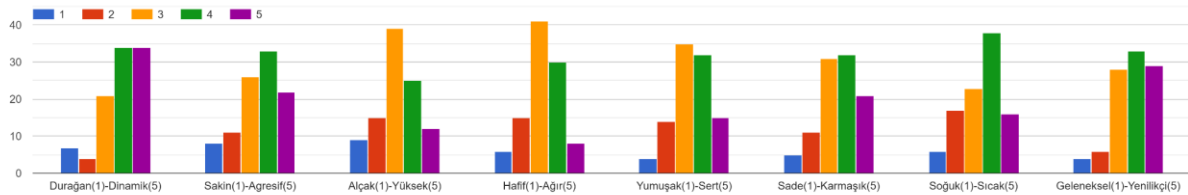
Yapıyı sıfat çiftleri üzerinden değerlendiriniz

Şekil 8. Atatürk Kültür Merkezi'nin sıfat çifti değerlendirme grafiği

Berlin Flarmoni Binası: Yapı dinamik, agresif, sıcak, karmaşık ve yenilikçi olarak yorumlanmıştır. Alçak-yüksek, hafif-ağır, yumuşak-sert kıyasında ise öne çıkan baskın bir sıfat bulunamamıştır. Bu yapıda dikkat çeken ilk unsur Pompidou Kültür Merkezinde olduğu renk olmuştur, ardından ise biçim gelmektedir. Simgeleme, algılanabilirlik ve konumuna uygun ölçekte olma noktasında ise orta üstü seviyede başarılı bulunmuştur.

Yapıyı sıfat çiftleri üzerinden değerlendiriniz

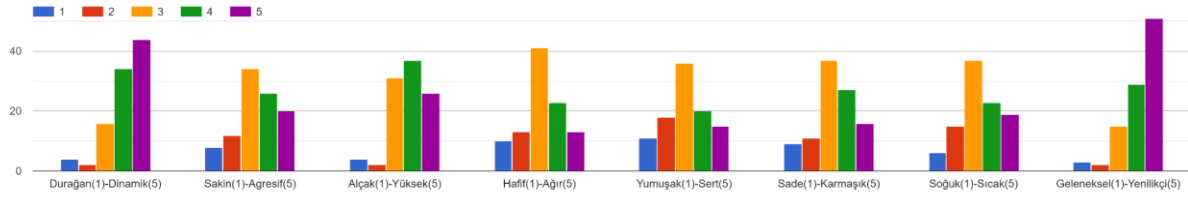

Şekil 9. Berlin Flarmoni Binası'nın sıfat çifti değerlendirme grafiği

Valencia Opera Binası: Yüksek, dinamik ve yenilikçi bulunan yapının, diğer sıfat çifti değerlendirmelerinde öne çıkan bir özelliği bulunmamaktadır. Yapıya bakıldığında ilk dikkat çeken unsur biçim olurken, ardından malzeme gelmektedir. Algılanabilirlik açısında oldukça başarılı bulunan yapı kent içindeki konumuna uygun ölçekte bulunmuştur. Fakat simgesellik için aynı başarı söz konusu değildir. Katılımcılar tarafından ortalama düzeyde bulunmuştur.

Yapıyı sıfat çiftleri üzerinden değerlendirdiniz

Şekil 10. Valencia Opera Binası'nın sıfat çifti değerlendirme grafiği

5. Sonuç ve Öneriler

Kültür merkezleri gerek tasarımı gerek konumu ve gerekse kültürel aktivitelerin odağı olması sayesinde kent için önemli bir unsurdur. Bu yapılar çevresi için bir referans noktası olmakta ve simgesel bir değer taşımaktadır. Fakat tüm kültür merkezleri için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Mimari tasarım aşamasında görsel algıyı etkileyen biçim, renk, malzeme/doku gibi unsurlara dikkat edilmelidir. Bu faktörlerin kullanıcılar üzerinde oluşturduğu fiziksel ve duyuşsal algı boyutu göz önünde bulundurulmalıdır. Kullanıcılarda oluşan algısal boyutu araştırmak üzere yapılan anket kapsamında sonuçlar değerlendirildiğinde aşağıdaki çıkarımlar yapılmıştır;

- Ankette değerlendirilen kültür merkezlerinin 8'inde **biçim faktörü öne çıkarken**, Berlin Flarmoni Binası ve Pompidou Kültür Merkezi'nde ise renk faktörü öne çıkmaktadır. Bu merkezlerde rengin öne çıkmasının sebebi diğer merkezler göre daha yalın biçimlerin hâkim olmasıdır. **Fakat rengin öne çıktığı merkezlerde ikinci sırada dikkati çeken unsur yine biçim olmuştur.**
- Yapılar içinde en algılanabilir olanlar sırasıyla; Sidney Opera Binası, Haydar Aliyev Kültür Merkezi ve Valencia Opera Binasıdır. Bu merkezlerin ortak özellikleri biçim faktörünün oldukça yüksek olmasıdır. **Bu noktada görsel algılama sürecinde biçimin önemli bir yer tuttuğu gözlemlenebilmektedir.** Sıfat çiftleri üzerinden yapılan değerlendirmede üç merkez de katılımcılar açısından **yenilikçi ve dinamik** olarak yorumlanmıştır.
- **Çalışma kapsamında seçilen yapılar genel anlamda orta ve yüksek düzeyde algılanabilir bulunmuştur.** Ancak nispeten daha az algılanan merkez ise Cidade das Artes olmuştur. Zaten sıfat çiftleri üzerinden yapılan değerlendirmede çoğunlukla ortalama cevaplar verilmiş, iyi ya da kötü anlamda öne çıkan bir özellik göze çarpmamaktadır.
- Merkezlerin kent içindeki konumuna uygun ölçekte olması değerlendirildiğinde orta ve yüksek arasında çeşitli cevaplar verilmiştir. Sidney Opera Binası en yüksek oranı alırken, Casa de Musica ve Atatürk Kültür Merkezi diğerlerine göre daha az uygun bulunmuştur.
- Kültür merkezinin kenti simgeleme durumu sorgulandığında ilk üç sırada Sidney Opera Binası, Haydar Aliyev Kültür Merkezi ve Berlin Flarmoni Binası gelmektedir. **Bu noktada Sidney Opera Binası ve Haydar Aliyev Kültür Merkezinin algılanabilirlik anlamında da ilk sıralarda gelmesi kenti simgeleme ve algılanabilirlik arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir.** Aynı zamanda bu üç yapı için **dinamik ve yenilikçi olmaları ortak özellikleridir.**
- Kenti simgeleme açısından en başarısız bulunan merkezler ise Casa de Musica, Kunsthau Graz ve Pekin Ulusal Sahne Sanatları Merkezi olmuştur. Bu merkezlerin **ortak özellikleri soğuk** olarak algılanmalarıdır ve tasarım açısından pek beğenilmemeleridir. **Algılanma açısından değerlendirildiğinde ise diğer yapıların çok da gerisinde kalmamakta, hemen hemen birbirine yakındır.**

Anket değerlendirmesi sonucunda kültür merkezi tasarımında biçim faktörünün oldukça önemli olduğu yenilikçi ve dinamik tasarımların kenti simgeleme açısından öne çıktığı görülmektedir. Algılanabilirliğin önemli fakat tek belirleyici unsur olmadığı, kültür merkezinin kullanıcı ve çevre sakinlerinin beğenisini kazanacak, sıcak bir algı uyandıracak şekilde tasarlanması gerektiğine ulaşılmıştır. Kültür merkezlerinin hem eğitim, kültür, sanat gibi alanlarda üstlendiği işlevsel özellikler hem de mimari anlamda yaptığı katkı ile kentin vazgeçilmez unsurlarından biri olduğu görülmekle birlikte bu çalışmanın yeni planlanacak kültür merkezlerinde kent için simgesel ve algısal değerin yüksek olduğu tasarımların ortaya çıkmasına katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

1. **Alici, N. & Paktaş, M.G. (2020).** İç Mekânda Renk Algısı ve Psikolojiye Etkileri . *Modular Journal*, 3(1) , 89-105.
2. **Asar, H. (2013).** *Mimari Mekan Okumasında Algısal Deneyim Analizinin Bir Yöntem Yardımıyla İrdelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.
3. **Aydın, S. (1986).** *Mekansal Değerlendirmede Algısal Yargılara Dayalı Bir Model*. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
4. **Aytem, N.M. (2005).** *Mimari Mekanda Renk, Form ve Doku Değişkenlerinin Algılanması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
5. **Bayram, Ç. (2016).** *Kültür Merkezlerinin Sosyal Etkileşim Alanlarının Mekansal Dizim Yöntemi ile İrdelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
6. **Çetinkaya, Ç. (2015).** *Yeniden İşlevlendirilen Endüstriyel Mekanların Görsel Algı Değerlendirmesi: İzmir Havagazı Fabrikası*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir, Türkiye.
7. **Ergüneş, F. (2019).** *Mimari Biçimlerin Görsel Algıya Etkisi; Konya'daki Otel Örneklerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye.
8. **Ganiç, K. (2016).** *Kentsel Yapıtlar Üzerinden Bir Mekansal Bellek Okuması: Atatürk Kültür Merkezi(AKM)*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
9. **Göler, S. (2009).** *Biçim, Renk, Malzeme, Doku ve Işığın Mekan Algısına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
10. **Gümüş, İ. (2018).** *Kıyı Kentlerindeki İkonik Kültür Sanat Yapılarının Tasarım Kriterleri Üzerine Bir Değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
11. **Özkan, M. (1998).** *Kültür Merkezlerinde Mekan Organizasyonu Faktörleri*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne, Türkiye.
12. **Polat, E. (2020).** *Son Dönem Kültür Sanat Yapılarının İkonik Değerleri Işığında Kengo Kuma ve Odunpazarı Modern Müzenin Değerlendirmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
13. **Sütlüoğlu, M.Ş. (2007).** *Kültür Merkezlerinde Mekan Ölçeğinde Malzeme Analizi: Büyük Salon Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
14. **Tellioğlu, S. & Satıcı, B. (2022).** İç Mekanda Uygulanan Renk Tercihinin Mekan Algısına Etkisi. *Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 4(2) , 87-95.
15. **URL-1, (2023).** <https://sozluk.gov.tr/>
16. **URL-2, (2023).** <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9785/kultur-merkezleri.html>
17. **URL-3 (2018).** <https://webdosya.csb.gov.tr/db/mpgm/icerikler/ek-2-tablo-17-mayis-20180214143000.pdf>
18. **URL-4, (2023).** <https://www.archdaily.com/455063/cidade-das-artes-christian-de-portzamparc>
19. **URL-5, (2023).** https://www.archdaily.com/619294/casa-da-musica-oma/552c8e52e58ece2cfd0001aa-92806_-_philippe_ruault-jpg?next_project=no
20. **URL-6, (2022).** <https://www.ensonhaber.com/galeri/dunyanin-en-guzel-kultur-merkezi-haydar-aliyev>
21. **URL-7, (2022).** <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/sydney-opera-evi-her-gun-binlerce-ziyaretci-agirliyor/1023866>
22. **URL-8, (2022).** https://en.wikipedia.org/wiki/National_Centre_for_the_Performing_Arts_%28China%29
23. **URL-9, (2022).** https://de.wikipedia.org/wiki/Kunsthau_Graz#/media/Datei:Grazer_Kunsthau_bei_Nacht.jpg
24. **URL-10, (2022).** <https://arquiteturaviva.com/articles/irreverent-icon>
25. **URL-11, (2023).** <https://akmistanbul.gov.tr/tr/fotograf-galerisi>
26. **URL-12, (2022).** <https://www.arkitektuel.com/berlin-filarmonik/>
27. **URL-13, (2022).** <https://www.overture-classictic.com/index.php/2017/02/27/valencia-opera-house/>